

کاربرد مدل ها و روش های برنامه ریزی شهری و منطقه ای در تعیین

شعاع عملکردی کلان شهرها

کلان شهر همدان

تألیف

محمد رحمانی

(استادیارکروه شهرسازی و دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان)

انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان

۱۳۹۳

سرشناسه	:	رحمانی، محمد، ۱۳۴۹ -
عنوان و نام پدیدآور	:	کاربرد مدل‌ها و روش‌های برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای در تعیین شعاع عملکردی کلان‌شهرها
مشخصات نشر	:	همدان: دانشگاه آزاد اسلامی (همدان)، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	:	ک، ۴۶۰ ص: مصور (بخشی رنگی)، جدول، نمودار.
شابک	:	۹۷۸-۹۶۴-۱۰۲۹-۳۱-۲
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	واژه نامه: کتابنامه: نمایه
موضوع	:	شهرسازی -- ایران -- همدان -- طرح و برنامه‌ریزی -- نمونه پژوهی
رده‌بندی ده	:	دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان
رده‌بندی کنگره	:	۱۳۹۳ ر ۸۳۳/NA۹۲۴۸
رده‌بندی دیویی	:	۷۱۱:۴۰۹۵۵۴۳۲
شماره ثبت کتاب	:	۳۵۳۹۶۷۲

دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان

کاربرد مدل‌ها و روش‌های برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای در تعیین شعاع عملکردی کلان‌شهرها

کلان‌شهر همدان

تألیف: محمد رحمانی

ناشر: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان

چاپ اول: ۱۳۹۳

تیراژ: ۱۰۰ جلد

چاپ و صحافی: تندیس

طراحی جلد: مهندس هادی چهاردولی

صفحه‌آرایی: لیلا عوافقی اکمل

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

ISBN: 978-964-1029-21-2

حق چاپ برای دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان محفوظ است

نشانی: همدان، بلوار امام خمینی (ره)، بلوار پروفیسور موسیوند، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان

تلفن: ۰۸۱۱-۴۴۹۴۱۵۱

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: مفاهیم و تعاریف شهر، مادر شهر، ...

۱-۱	تعاریف و مفاهیم	۱
۲-۱	تعاریف شورای عالی شهرسازی و معماری از سطوح مختلف شهر از دیدگاه فضایی و مکانی	۱۰
۳-۱	بازده شهر و ابعاد مختلف آن	۱۳
۴-۱	انواع شهرها	۱۵
۵-۱	مبوم مادرشهر	۱۵
۶-۱	محصصه‌های ماده مادر شهرها	۱۶
۷-۱	معماری‌های شناخته شده شهر	۱۷
۸-۱	تعاریف و مفاهیم کلان شهر	۱۸
۹-۱	تاریخچه پیدایش کلان شهر	۲۳
۱۰-۱	پدیدارشناسی کلان شهرها در دوره‌های توسعه یافته	۲۳
۱۱-۱	خصلت‌های کلان شهرها	۲۴
۱۲-۱	جهانی شدن و مشکل کلان شهرها	۲۵
۱۳-۱	مزایای کلان شهرها	۲۷
۱۴-۱	تفاوت کلان شهرها با جهان شهرها	۲۸
۱۵-۱	معرفی اجمالی کلان شهری و مجموعه‌های شهری ایران	۳۱
۱۶-۱	نگرش واقع بینانه در خصوص مناطق کلان شهری ایران	۳۳

فصل دوم: منطقه کلان شهری همدان

۱-۲	موقعیت جغرافیایی استان همدان	۳۵
۲-۲	حدود، مساحت و تقسیمات کشوری	۳۶
۳-۲	ویژگی‌های زمین‌شناسی منطقه کلان شهری همدان	۴۰
۴-۲	عوارض طبیعی و حوزه‌بندی استان از نظر توپوگرافی	۵۲
۵-۲	وضعیت و حوزه‌بندی اقلیمی	۵۵
۶-۲	وضعیت جوی استان همدان	۶۱
۷-۲	آب‌شناسی منطقه کلان شهری همدان	۶۵
۸-۲	پوشش گیاهی همدان	۷۳
۹-۲	جمعیت، شهرنشینی، مهاجرت و اشتغال	۷۴
۱۰-۲	مرکز عمده فعالیت اقتصادی کلان شهری همدان	۹۴

فصل سوم: موقعیت، تاریخچه و ویژگی‌های کالبدی...

۱-۳	موقعیت جغرافیایی شهر همدان	۹۷
۲-۳	سازمان فضایی شهر همدان از سال ۱۳۰۰ تا امروز	۱۱۷
۳-۳	بافت شهری، کوی و محله‌های قدیمی همدان	۱۲۳
۴-۳	پیشینه شکل‌گیری کالبدی شهر همدان	۱۲۷
۵-۳	خصوصیات کالبدی شهر	۱۳۶
۶-۳	همدان و توسعه کالبدی و فیزیکی شهر	۱۴۴

فصل چهارم: سطح‌بندی نظام سکونتگاهی در...

۱-۴	جایگاه همدان در شبکه‌های شهری منطقه‌ی زاگرس	۱۶۳
۲-۴	مراکز خدمات در سطح استان	۱۶۴
۳-۴	تحولات الگوی سکونتگاهی و استای در منطقه کلان شهری همدان	۱۶۵
۴-۴	اهم ضرورت‌های توسعه سکونتگاهی و توجه ویژه به روستاییان	۱۶۹
۵-۴	مواصلات ارتباطی استان	۱۷۰
۶-۴	نواحی کم‌برخوردار و دارم، قابلیت‌های استان	۱۷۱
۷-۴	تحولات مربوط به الگوی شهرنشینی منطقه منطقه کلان شهری همدان	۱۷۵
۸-۴	تحلیل نظام فضایی شهرهای استان همدان	۱۹۸
۹-۴	توزیع فضایی شهرهای استان	۲۰۰

فصل پنجم: مدل و روش‌های برنامه‌ریزی شهری و ...

۱-۵	قاعده رتبه اندازه در توزیع فضایی شهرها در سطوح ناحیه‌ای، تعیین مجموعه شهری	۲۱۱
۲-۵	قاعده‌ی رتبه-اندازه جریان‌ات (بار، مسافر، مالی و مخابرات) بین شهرها در تعیین شهر	۲۳۲
۳-۵	مدل آنتروپی در توزیع فضایی منطقه کلان‌شهری همدان	۲۳۷
۴-۵	بررسی تعادل و توازن منطقه‌ای در کلان شهر همدان با استفاده از منحنی لورنتز	۲۵۰
۵-۵	شاخص چهار شهر در توزیع فضایی شهرهای استان و تعیین شهر مرکزی منطقه شهری	۲۵۳
۶-۵	روش پارتو در تحلیل شبکه شهری و توزیع اندازه شهرها و تعیین مجموعه شهری کلان شهر	۲۵۵
۷-۵	تئوری نقطه شکست در تعیین شعاع عملکردی کلان شهر و مجموعه شهری همدان	۲۶۰
۸-۵	کشش پذیری جمعیتی شهرها در مجموعه شهری کلان شهر همدان	۲۶۵
۹-۵	تعیین درجه توسعه یافتگی کلان شهر همدان	۲۶۸
۱۰-۵	ضریب مکانی منطقه کلان شهری و مجموعه شهری همدان	۲۷۳
۱۱-۵	تعیین نقش اقتصادی مجموعه شهری همدان با استفاده از مثلث یوزو گارنیه	۲۷۷

فصل ششم: نقش شبکه‌ی ارتباطی در پیوند فضایی ...

- ۱-۶. شبکه ارتباطی در نظام فضایی و پیوندهای فرامنطقه‌ای در مجموعه میانی کلان شهر همدان..... ۳۹۱
- ۲-۶. شبکه سلسله مراتبی ارتباطات شهری در کلان‌شهر همدان..... ۳۰۵
- ۳-۶. موقعیت ارتباطی با تأکیدی بر منطقه کلان شهری همدان..... ۳۰۶
- ۴-۶. گستره و مرزهای فرامنطقه‌ای کلان‌شهر همدان و مجموعه شهری..... ۳۰۸
- ۵-۶. شاخص دسترسی (مرکزیت کلی) در تعیین سهولت دسترسی شهرها و تعیین مجموعه شهری..... ۳۱۱
- ۶-۶. شاخص پیوستگی و ارتباط بین شهرها در مجموعه شهری کلان‌شهری همدان..... ۳۱۴
- ۶-۶. شاخص کوئیتی و میزان ارتباط و دسترسی مجموعه شهری در کلان‌شهر همدان..... ۳۱۸

فصل هفتم: قابلیت‌ها، محدودیت‌ها، راهبردها و ...

- ۱-۷. قابلیت ظرفیتی گردشگری کلان‌شهر همدان..... ۳۲۱
- ۲-۷. پراکنش جاذبه‌های گردشگری در کلان‌شهر همدان..... ۳۲۸
- ۳-۷. سطح‌بندی مناطق شهری بر اساس مطالعات آمایش..... ۳۲۸
- ۴-۷. تسهیلات گردشگری..... ۳۳۰
- ۵-۷. وضعیت واحدهای اقامتی در کلان‌شهر همدان..... ۳۳۱
- ۶-۷. وضعیت واحدهای پذیرایی بین راه در کلان‌شهر همدان..... ۳۳۴
- ۷-۷. بررسی نحوه اسکان گردشگران در مناطق اقامتی کلان‌شهر همدان..... ۳۳۵
- ۸-۷. الگوی قابلیت جذب منابع (R. A.P) در کلان‌شهر همدان..... ۳۳۷
- ۹-۷. قابلیت‌ها و محدودیت‌های گردشگری در مجموعه شهری کلان‌شهر همدان با استفاده از مدل..... ۳۴۶
- ۱۰-۷. رتبه‌بندی و سطح‌بندی گردشگری کلان‌شهر و مجموعه‌های شهری همدان با روش تحلیل..... ۳۶۵

فصل هشتم: معرفی و پیشنهاد شکل‌گیری مجموعه شهری ...

- ۱-۸. نگاهی اجمالی به شهرهای پیشنهادی در مجموعه شهری همدان..... ۳۸۹
- منابع..... ۴۴۵
- واژه‌نامه..... ۴۵۵

نظر در متر سرزمینی خود، در مراحل توسعه کالبدی و فضایی روابط متفاوتی، به صورت کالبدی و پهنه‌ای به وجود می‌آورد. در این کتاب، بیشتر توجه نویسنده به بررسی جریان‌های میدانی در روند حرکات جمعیتی و پیوندهای ارتباطی در قالب حوزه‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و شناسایی در یک فضای جغرافیایی مشخص تحت عنوان کلان‌شهر و مجموعه شهری با شاخص‌های پهنه‌ای است. لذا در گسترش و توسعه فضایی شهرها بررسی نحوه این توزیع فضایی در قالب یک مدل سکونتگاهی امری ضروری است که در صورت توجه به آن، جمعیت و سرمایه، عوامل تولید، زیرساخت‌های ارتباطی و اقتصاد در یک فضای جغرافیایی متوازن با پیوندهای صحیح عملکردی توسعه موقل و ملی را به همراه خواهد آورد. چرا که فضای جغرافیایی به عنوان عنصر اصلی در رشد اقتصادی نقش اساسی را ایفا می‌کند و از شرایط اقتصادی در منطقه‌ای متوازن و متعادل می‌توان انتظار فراهم آوردن پویایی در اقتصاد ملی کشور را داشت. این موضوع مهم با شناخت از شرایط منطقه‌ای مراکز جمعیتی و شعاع عملکردی آنها، با توجه به شاخص‌های مختلف علمی تعیین می‌شود و لذا در این کتاب نویسنده با بررسی شعاع عملکردی شهرها، مجموعه‌ی شهرها و ویژگی‌های تعیین شده توسط شورای عالی شهرسازی و معماری به دنبال تبیین اهمیت منظر فضایی و توزیع صحیح مکانی برای همگرایی بیشتر و ایجاد تعادل منطقه‌ای با بهره‌گیری از دانش جامعه‌شناسی شهری و منطقه‌ای است.

شهر. بفرهنگ و فوله آن دارای ابعاد گوناگونی است که پرداختن به آن در زمینه‌های مختلف نیاز به داشتن نگاهی وسیع، عمیق و همه جانبه است. شهر در مطالعات مختلف می‌تواند در مقیاس‌های متفاوتی به صورت واحد یا اجزا کالبدی خود مورد توجه قرار گیرد و یا اینکه می‌توان شهر را به صورت یک کل در نظر گرفت. با ارتباط با دیگر کانون‌های جمعیتی و روابط بین آن‌ها مورد بررسی قرار داد. به هر ترتیب به نظر می‌آید در شرایط کنونی با بسط و توسعه زندگی شهرنشینی در کشور که بساطت و دلالت آن ناشی از تحولات جهانی در حوزه‌های مختلف صنعتی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است شهر را می‌بایست چه در ابعاد درونی آن و یا در ابعاد گسترده بیرونی که با پیوندهای سرزمینی و منطقه‌ای است به صورت سیستمی با یک مجموعه عوامل مختلف بررسی و نتایج آن را جهت تصمیم‌گیری در فرآیند توسعه تحلیل نمود. این نگاه با تعاریف مختلفی که از شهر و عملکرد آن در توسعه منطقه‌ای و ملی وجود دارد در افزایش تعداد شهرها و از جمله کلان‌شهرهای ایرانی نقش بسیار مؤثری داشته است. در ایران با معیارهای جمعیتی و برخی شاخص‌ها به شناخت شهرهای کلان و بزرگ مبادرت می‌گردد. این شهرها در فضای جغرافیایی خود در سطوح مختلف دارای عملکردها و نقش‌های مختلف به خود هستند و هر چه در نظام فضایی شهرها در سطوح مختلف بین مجموعه‌های کلان و نقش شهر روابط مناسبی وجود داشته باشد عملکرد منطقه‌ای با تعادل و توازن در رابطه با توسعه قرار می‌گیرد و در این میان کلان‌شهرهای ملی و منطقه‌ای در صورت داشتن عملکرد مناسب با شهرهای پیرامونی در ایجاد فرآیند توسعه، نقش بسزایی خواهند داشت و بی‌گمان هر کلان شهر منطقه‌ای و شهرهای اقماری آن در قالب مجموعه شهری و یا تقسیمات ناحیه‌ای دارای حوزه‌ای معین با روابطی مشخص در فرآیند توسعه کلان کشور هستند.

در این کتاب در غرب ایران، همدان شهری که از سال ۱۳۸۸ به عنوان یکی دیگر از کلان‌شهرهای کشور مطرح شده است به صورت یک نمونه موردی با روش و مدل‌های برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای مورد مطالعه قرار گرفته و شکل و مقیاس کلان‌شهر، تعادل و توازن منطقه‌ای، شعاع عملکردی و نوع روابط شهرهای مرکزی در نواحی مختلف استان در ابعادی متنوع در قالب مجموعه‌های شهری مورد ارزیابی قرار گرفته است.

www.ketab.ir